

Ivo Glavaš

Rimske ceste oko Skardone u svjetlu novih nalaza

Roman roads around Scardona in the light of new finds

Ivo Glavaš
Ministarstvo kulture
Konzervatorski odjel u Šibeniku
Stube Jurja Čulinovića 1/3
HR, 22000 Šibenik
Ivo.Glavas@min-kulture.hr

UDK: 904 : 73(497.5 Skradin) "652"
930.271 (497. 5 Skradin)

Pregledni članak

Primljeno: 29. 4. 2010.

Prihvaćeno: 8. 6. 2010.

Skardona, koja stječe municipalitet najvjerojatnije za vrijeme Flavijevaca, sjedište je juridičkog konventa i liburnskoga pokrajinskoga carskog kulta. Suvremeni Skradin preslojio je rimsku Skardonu. Prilikom građevinskih radova na novom kanalizacijskom sustavu grada Skradina u glavnoj ulici pronađena su tri rimska miljokaza, što dokazuje postojanje rimske ceste ispod nje. Ta cesta vodila je prema raskršću na lokalitetu Maraguša i dalje prema Aseriji. Točno mjesto prijelaza preko rijeke Krke rimske ceste koja od Skardone vodi u smjeru istoka prema Rideru, nije moguće pouzdano utvrditi. U obzir dolazi i prijelaz preko Krke kod rta Pećine, na trasi srednjovjekovne ceste Šibenik-Skradin.

Ključne riječi: Scardona, miljokazi, Maraguša, Tabula Peutingeriana, Antoninov itinerar

Ivo Glavaš
Ministry of Culture
Conservation Department in Šibenik
Stube Jurja Čulinovića 1/3
Croatia, 22000 Šibenik
Ivo.Glavas@min-kulture.hr

UDC: 904 : 73(497.5 Skradin) "652"
930.271 (497. 5 Skradin)

Review article

Received: 29 April 2010

Accepted: 8 June 2010

Scardona, which most likely attained the status of municipality during the Flavian era, was the seat of the *conventus iuridicus* and the Liburnian provincial imperial cult. Contemporary Skradin has overlaid Roman Scardona. During construction works on a new sewage system for the town of Skradin, three Roman milestones were discovered on the main street, which proves the existence of a Roman road beneath it. This road led to the crossroads at the Maraguša site and further to Asseria. The precise location of the crossing over the Krka River by the Roman road which leads from Scardona eastward to Rider cannot be precisely ascertained. The ford over the Krka at Cape Pećine on a section of the medieval Šibenik-Skradin road may be considered.

Key words: Scardona, milestones, Maraguša, Tabula Peutingeriana, Antonine Itinerary

Scardona je predrimsko liburnsko naselje koje u donjem toku rijeke Krke graniči s delmatskim teritorijem.¹ Rimski Skardona sjedište je juridičkog konventa² i liburnskog pokrajinskog carskog kulta.³ Municipalnu konstituciju najvjerojatnije stječe za vrijeme Flavijevaca.⁴ Prema natpisnoj građi iz razdoblja ranog principata stanovništvo čine doseljeni Italici, predstavnici oslobođeničkog sloja trgovačkih obitelji iz Salone i drugih gradova te romanizirani domorodci.⁵ Veliko značenje Skardone u rimskom razdoblju ne prati stanje istraženosti suvremenog Skradina, tako da danas nema jasnih odgovora na pitanja o poziciji osnovnih urbanih sadržaja rimskog naselja.⁶ Postojanje suvremenog naselja svakako otežava rad istraživača pa su u novije vrijeme sveobuhvatni infrastrukturni zahvati u gradu Skradinu predstavljali jedinstvenu priliku za spoznaje o prošlosti ovog prostora.

Prilikom građevinskih radova na novom kanalizacijskom sustavu 2005. godine, u Ulici fra Luje Maruna pronađena su tri rimska miljokaza (sl. 1).⁷ Miljokazi su prebačeni u prostor Muzeja grada Skradina gdje su 2009. godine predstavljeni javnosti u

Scardona was a pre-Roman Liburnian settlement, which borders Delmati territory along the lower course of the Krka River.¹ Roman Scardona was the seat of a *conventus iuridicus*² and the Liburnian provincial imperial cult.³ It most likely acquired its municipal constitution during the Flavian era.⁴ According to the inscription materials dating to the early Principate, the population consisted of Italian settlers, members of the freed class of merchant families from Salona and other cities, and Romanized natives.⁵ The great importance of Scardona during the Roman era is not matched by the level of research conducted in contemporary Skradin, so that today there are no clear answers to questions concerning the location of the basic urban facilities of the Roman-era settlement.⁶ The existence of a modern-day settlement certainly impedes the work of researchers, so the recent comprehensive infrastructure works in the town of Skradin served as a unique opportunity to learn about this area's past.

During construction works on a new sewage system in 2005, three Roman milestones were discovered in Fra Luje Maruna street (Fig. 1).⁷ The milestones were moved to the premises of the Skradin Town Museum, where they were presented to the public as part of the

- 1 Strab. *Geogr.* VII, 5, 4, Ptol. *Geogr.* II, 16, 2, Plin. *N. H.* III, 141. Pitanje lokacije skardonitanske peregrinske zajednice daleko je od rješenja. Osim logike lokacije na uzvisini iznad današnjega grada, u skladu s položajem ostalih liburnskih naselja, važan argument postaju rezultati rekognosciranja gradine iznad Skradina 1978. godine (Zaninović 1998, str. 126) za koje sam istraživač Ivan Pedišić kaže da su previše skromni za pozitivan odgovor (Pedišić 1978, str. 63). Poslije će opovrgnuti vlastito mišljenje te ustvrditi da su na gradini iznad Skradina vidljivi "ostaci suhozidnog bedema, tragovi kuća u sječejoj litici te brojni ulomci keramičkog posuđa" (Pedišić 2001a, str. 13).
- 2 Plin. *N. H.* III, 139. Važan nalaz u tom smislu predstavlja ulomak javnog natpisa pronađen 2005. godine u kanalizacijskom rovu u glavnoj skradinskoj ulici, a glasi: *Divo Au[gusto] / divo Ves[pasiano] / ex auct[oritate] / [imp[eratoris]] T[iti] - Caesari[s Vesp(asiani)] / [Augu]sti conv[entus(?)] / Scardonis - [consecravit(?)]*. (Restitucija teksta preuzeta od Brune Kuntić-Makvić i Ivana Pedišića kod Brajković 2009, str. 26). U Skardoni je za potrebe rada konventa bila izgrađena službena zgrada - Pretorij (CIL III, 2809).
- 3 CIL III, 2810. O tom pitanju vidi novije kod Jadrić, Miletić 2008.
- 4 CIL III, 2085, 2802. Pregled različitih mišljenja o municipalitetu Skardone vidi kod Čače 1989, str. 71, bilj. 32, i Zaninović 1998, str. 127. Rasprava se vodi oko pitanja je li Skardona kao sjedište juridičkog konventa i mjesto gdje se nalazi ara Augusti Liburnorum već za Augusta stekla *ius Latium minus*, a potpuni municipalni status u vrijeme Flavijevaca.
- 5 Alföldy 1969, str. 108, 109; Wilkes 1969, str. 312, 313; Suić 1981, str. 242, 243; Zaninović 1998, str. 127 i novije Glavičić 2007, str. 252.
- 6 Osim istraživanja koja su u uvali Rokovača trajala od 1977. do 1980. godine, ostala su bila zaštitnog karaktera i kao takva dala značajne rezultate (lokaliteti Đardin i Maraguša). Pregled dosadašnjih istraživanja vidi kod Pedišić 2001a.
- 7 Prema izjavi radnika koji su radili na gradnji kanalizacijskog cjevovoda, jedan miljokaz je nađen u okomitom položaju. Na žalost, te vijesti i podatke o dubinu na kojoj su miljokazi nađeni nije moguće potvrditi. Miljokaz koji je završio na gradskom odlagalištu pronađen je nastojanjem djelatnika Muzeja grada Šibenika.

- 1 Strab. *Geogr.* VII, 5, 4, Ptol. *Geogr.* II, 16, 2, Plin. *N. H.* III, 141. The question of the location of the Scardona peregrine community is far from resolved. Besides the logical location on the heights above the present-day city, in line with the sites of the remaining Liburnian settlements, the results of reconnaissance of the hillfort above Skradin conducted in 1978 are becoming vital evidence (Zaninović 1998, p. 126), although the actual researcher, Ivan Pedišić, had said these results are too meagre for a definitive answer (Pedišić 1978, p. 63). He later refuted his own opinion and asserted that the "remains of a stacked stone defensive walls, traces of houses carved into solid rock and numerous potsherds" are visible in the hillfort above Skradin (Pedišić 2001a, p. 13).
- 2 Plin. *N. H.* III, 139. An important find in this sense is the fragment of a public inscription discovered in a sewage trench on Skradin's main street in 2005, which reads: *Divo Au[gusto] / divo Ves[pasiano] / ex auct[oritate] / [imp[eratoris]] T[iti] - Caesari[s Vesp(asiani)] / [Augu]sti conv[entus(?)] / Scardonis - [consecravit(?)]*. (Restoration of the text was taken from Bruna Kuntić-Makvić and Ivan Pedišić in Brajković 2009, p. 26). An official building, the Praetorium, was constructed for the functioning of the *conventus* (CIL III, 2809).
- 3 CIL III, 2810. On this matter, see more recently Jadrić, Miletić 2008.
- 4 CIL III, 2085, 2802. For a review of different opinions on the municipality of Scardona, see Čače 1989, p. 71, note 32 and Zaninović 1998, p. 127. Debate is proceeding around the question of whether Scardona, as the seat of a *conventus iuridicus* and the site of the ara Augusti Liburnorum, had already acquired the status of *ius Latium minus* during the reign of Augustus, and full municipal status during the Flavian era.
- 5 Alföldy 1969, pp. 108, 109; Wilkes 1969, pp. 312, 313; Suić 1981, pp. 242, 243; Zaninović 1998, p. 127 and, more recently, Glavičić 2007, p. 252.
- 6 Besides research conducted in Rokovača Cove from 1977 to 1980, the remainder had a rescue character and as such yielded considerable results (Đardin and Maraguša sites). For an overview of previous research, see Pedišić 2001a.
- 7 According to statements made by workers who worked on the construction of the sewage pipeline, one milestone was found in vertical position. Unfortunately, this information and data on the depth at which the milestones were found cannot be confirmed. The milestone which ended up in the municipal landfill was found thanks to the efforts of staff members from the Šibenik City Museum.

Slika 1.
Detalj Skradina na austrijskom katastru iz 1827., s prikazom mjesta pronalaska miljokaza (karta preuzeta iz Slukan Altić 2007, str. 163)

Figure 1.
Detail of Skradin on the Austrian cadastre from 1827 with indication of the find sites of the milestones (map taken from Slukan Altić 2007, p. 163)

sklopu izložbe *Scardonae lapides*.⁸ Dva miljokaza sačuvana su u jako dobrom stanju tako da su na jednom od njih, s natpisima careva Karina i Dioklecijana, vidljivi čak i tragovi crvene boje kojom su slova nekad bila ispunjena. Prvi miljokaz sačuvan je gotovo u punoj veličini, oštećen je samo pri vrhu i dnu (sl. 2). Stariji natpis, onaj cara Karina (283.-285.), bio je postavljen pri vrhu miljokaza:

M(arco) Aur(elio) / Carino / nobilissimo / C<a>es(ari).⁹

Miljokaz je bio naknadno okrenut na drugu stranu kako bi bio uklesan natpis cara Dioklecijana (284.-305.):

Imp(eratori) / D(omino) n(ostro) / Diocle(tiano) / avg(usto).¹⁰

Drugom miljokazu oštećen je gornji dio s natpisnim poljem i djelomično otučen donji dio pa je čitanje natpisa nesigurno (sl. 3):

8 Zahvaljujem autoru izložbe kolegi Toniju Brajkoviću, kustosu Muzeja grada Šibenika, na ustupljenim fotografijama.
9 Brajković 2009, str. 36. Tekstove miljokaza restituirali su Dino Demicheli i Ivan Pedišić.
10 Brajković 2009, str. 36.

"*Scardonae lapides*" exhibition in 2009.⁸ Two milestones are preserved in very good condition, so that on one of them, with inscriptions concerning the Emperors Carinus and Diocletian, traces of the red paint which once filled the letters are still visible. The first milestone has been preserved in almost its full size, with damage only to the top and bottom (Fig. 2). The older inscription, testifying to Emperor Carinus (283-285 AD) was placed near the top of the milestone:

M(arco) Aur(elio) / Carino / nobilissimo / C<a>es(ari).⁹

The milestone was subsequently turned to the other side so that an inscription concerning Emperor Diocletian (284-305 AD) could be engraved:

Imp(eratori) / D(omino) n(ostro) / Diocle(tiano) / avg(usto).¹⁰

The other milestone is damaged in the upper portion with the inscription field and the lower portion is partially battered, so the reading of the inscription is uncertain (Fig. 3):

[Fl(avio?) lu](io?) Constan/[-----][defe]n?sor[i]? [--]rio m/[--]c piissim/o Caesari b(ono) r(ei) / p(ublicae) n(ato).¹¹

It is impossible to confirm the emperor to which the milestone was dedicated. Constantius I and II, Constantine I and II and Constans are all possibilities. The milestone can thus be dated over a broad range of years from 305 to 340.

The road mile is most likely indicated on the other side:

[M(illia) P(assum)?] X.¹²

The third milestone is very damaged (the upper and lower portions have sustained heavy impacts, part of the text is missing), but the text is legible, so I herewith provide a proposed reading (Fig. 4):

[-----]o[----] / [--]lis et lo?[-] / [--]vis pro cos?[-] / [--]nt? omnium fe/licitate rec/tori.¹³

The milestones were installed by the residents of the Scardona municipium probably at the beginning of a road leading out of the settlement. The honorary designation of the emperor in the dative case on the discovered milestones was characteristic of Late

8 I would like to thank the exhibition's organizer, my colleague Toni Brajković, the curator of the Šibenik City Museum for providing photographs.
9 Brajković 2009, p. 36. The texts on the milestones were restored by Dino Demicheli and Ivan Pedišić.
10 Brajković 2009, p. 36.
11 Brajković 2009, p. 38.
12 Brajković 2009, p. 38.
13 Brajković 2009, p. 39. The number of milestones in Dalmatia increased as of the second century, when care for road maintenance had already been placed in the hands of local communities. On this see: Wilkes 1969, pp. 452-455.

Slika 2.
Miljokaz s natpisima careva Karina i Dioklecijana (Muzej grada Skradina; foto: T. Brajković)

Figure 2.
Milestone with inscription to Emperors Carinus and Diocletian (Skradin Town Museum; photo: T. Brajković)

[Fl(avio?) lu](io?) Constan/[-----][defe]n?sor[i]? [--]rio m/[--]c piissim/o Caesari b(ono) r(ei) / p(ublicae) n(ato).¹¹

Nije moguće točno utvrditi kojem je od careva bio posvećen miljokaz. U obzir dolaze Konstancije I. i II., Konstantin I. i II. i Konstans. Miljokaz stoga možemo datirati u širokom rasponu od 305. do 340. godine.

Na drugoj strani najvjerojatnije stoji milijacija:

[M(illia) P(assum)?] X.¹²

Treći miljokaz je jako oštećen (otučen mu je gornji i donji dio, nedostaje dio teksta), teško čitljiv, pa ovdje donosim prijedlog čitanja (sl. 4):

[-----]o[----] / [--]lis et lo?[-] / [--]vis pro cos?[-] / [--]nt? omnium fe/licitate rec/tori.¹³

Miljokaze su postavili stanovnici skardonitanskog municipija najvjerojatnije na početku ceste koja izlazi iz naselja. Počasno imenovanje cara u dativu na pronađenim miljokazima značajka je kasnoantičkog vremena.¹⁴ Veći broj miljokaza na istome mjestu govori o učestalim popravcima ceste, koja je u vrijeme kraja 3. i početka 4. stoljeća morala biti već prilično dotrajala.¹⁵ Pronalazak miljokaza u središtu Skradina potaknuo me na razmišljanje o jednom starijem nalazu na lokalitetu Maraguša, u neposrednoj blizini Skradina. U ljeto godine 1998.

11 Brajković 2009, str. 38.
12 Brajković 2009, str. 38.
13 Brajković 2009, str. 39. Broj miljokaza u Dalmaciji povećava se od 2. stoljeća, kada je briga o održavanju cesta već u rukama lokalnih zajednica. O tome vidi: Wilkes 1969, str. 452-455.
14 Na klasičnim miljokazima carska titulatura je u nominativu (Matijašić 2002, str. 155; Cagnat 1914, str. 272-276).
15 Keppie 2001, str. 66.

Slika 3.
Miljokaz s natpisom cara Konstancija, Konstantina ili Konstansa, (Muzej grada Skradina; foto: I. Glavaš)

Figure 3.
Milestone with inscription to Emperor Constantius, Constantine or Constans (Skradin Town Museum; photo: I. Glavaš)

na lokalitetu Maraguša tijekom istražnih radova na gradskoj nekropoli¹⁶ otkopan je segment rimske ceste u završnom sloju sagrađene od kamenih oblutaka različitih veličina i grubljih nepravilnih kamenih ploča (sl. 5).¹⁷ Rimska cesta se nalazi neposredno ispod suvremene ceste Skradin-Bribir-Benkovac, ali na nekoliko metara nižoj niveleti, ispod nanosa zemlje koji je nastao višestoljetnom obradom tla i nasipanjem zemlje što je čini voda potoka Rivina jaruga.¹⁸ Cesta je široka oko 5,5 metara, a otkopana je u dužini od oko 30 metara i predstavlja primjer onoga što Ulpijan¹⁹ naziva *via silicae strata*. S obzirom na višegodišnje kontinuirano obrađivanje zemlje ralom, velika je vjerojatnost da je na tome mjestu ostatak ceste uništen. U prilog tome govori i prilična količina kamenja iskopana iz zemlje i odložena uz rub parcele.²⁰ Posve je jasno, s obzirom na morfologiju ceste, da se radi o javnoj cesti (*via publica*).²¹ Prilikom istraživanja pronađen je i žrtvenik posvećen Trivijama, sačuvan u jako dobrom stanju,²² što ukazuje na postojanje raskršća cestovnih pravaca na tome mjestu (sl. 6). Kako bismo povezali nalaze s ove dvije lokacije, poslužiti ćemo se podacima iz ponešto novije povijesti.

Skradin je zbog svoje strateške lokacije poslije antičkog razdoblja imao burnu prošlost, koja traje sve do naših dana. Značajne epizode su dugogodišnje tursko vladanje, učestali mletačko-turski ratovi i mletačka vlast nad Skradinom nakon definitivnog tjeranja Turaka krajem 17. stoljeća.²³ Iz tog vremena

Antiquity.¹⁴ A high number of milestones at a single place indicates frequent repairs to the road, which in the late third and early fourth centuries had to be in rather poor condition.¹⁵ The discovery of a milestone in the heart of Skradin prompted me to consider an older find at that Maraguša site in Skradin's immediate vicinity. In the summer of 1998, during research works in the city necropolis at the Maraguša site,¹⁶ a segment of a Roman road was excavated at its final layer, made of pebbles of various size and coarser irregular stone slabs (Fig. 5).¹⁷ The Roman road is immediately beneath the contemporary Skradin-Bribir-Benkovac road, but at level several meters lower, below deposits of soil which emerged due to centuries of cultivation and sedimentation caused by the waters of Rivina Jaruga stream.¹⁸ The road is roughly 5.5 meters wide, and it has been excavated to a length of approximately 30 meters and constitutes an example of which Ulpian¹⁹ called *via silicae strata*. Given the many years of continuous soil cultivation by plough, there is a high possibility that the remainder of the road at this site has been destroyed. The rather large quantity of stones dug out of the ground and stacked along the edge of the plot would appear to confirm this view.²⁰ It is entirely clear based on the road's morphology that it was a public thoroughfare (*via publica*).²¹ During research, an altar dedicated to the Trivia, preserved in very good condition, was also found,²² indicating the existence of a crossroads at this site (Fig. 6). In order to link these two sites, use will be made of data from somewhat more recent history.

- 16 Pedišić 2001b, str. 35. Lokaliteti Maraguša i obližnji Đardin (dijeli ih samo lokalna cesta) dio su jedinstvenog sklopa najvjerojatnije skardonitanske gradske nekropole.
- 17 Pedišić 1999, str. 96.
- 18 Općenito je veliki istraživački problem nanos zemlje i materijala koji je stvorio potok Rivina jaruga tijekom stoljeća. Neki predmeti su pronađeni u grobovima na dubini od čak osam metara (Pedišić 1978, str. 63, 64).
- 19 Ulp. *Dig.* XXXVIII, 11, 1. O vrsti i tipologiji rimskih cesta uz relevantni popis literature vidi: Laurence 2002, str. 58-67.
- 20 Pedišić 1999, str. 96.
- 21 Pogledajmo kako Ulpijan (*Dig.* XXXVIII, 8, 2) definira različite vrste cesta: "Viarum quaedam publicae sunt, quaedam privatae, quaedam vicinales. Publicas vias dicimus, quas Graeci *Basilikas*, nostri praetorias, alii consulares vias appellant. Privatae sunt, quas agrarias quidam dicunt. Vicinales sunt viae, quae in vicis sunt vel quae in vicis ducunt..." Moramo imati na umu da cesta za Rimljane nije u svojoj osnovi samo prometna nego i pravna kategorija, koja određuje njezin prometni status onako kako ceste i u suvremenom svijetu najprije bivaju institucionalno i strategijski zamišljene da bi potom bile sagrađene. Evo kako za ilustraciju Ulpijan (*Dig.* VIII, 3, 1) razlikuje pješački put, kolni put, cestu i vodovod: "Servitutes rusticorum praediorum sunt haec: iter, actus, via, aquae ductus. Iter est ius eundi ambulandi homini, non etiam iumentum agendi. Actus est ius agendi vel iumentum vel vehiculum: itaque qui iter habet, actum non habet, qui actum habet, et iter habet etiam sine iumento. Via est ius eundi et agendi et ambulandi: nam et iter et actum in se via continet. Aquae ductus est ius aquam dicendi per fundum alienum."
- 22 Krnčević, Brajković, Podrug 2008, str. 65, 66, 210. Žrtvenik Trivijama nađen je i u Danilu, gdje je također postojalo raskrižje rimskih cestovnih pravaca.
- 23 Turska vlast u Skradinu traje od 1522. do 1683. godine.

Slika 4.
Miljokaz (Muzej grada
Skradina; foto: T. Brajković)

Figure 4.
Milestone (Skradin Town
Museum; photo: T. Brajković)

Slika 5.
Rimska cesta na lokaciji Maraguša
(foto: I. Glavaš)

Figure 5.
Roman road at the Maraguša site
(photo: I. Glavaš)

Slika 6.
Žrtvenik Trivia (Muzej grada
Šibenika; foto: T. Brajković)

Figure 6.
Altar to Trivia (Šibenik City
Museum; photo: T. Brajković)

Slika 7.
Coronellijeva grafika Skradina iz 1647.
(preuzeto iz Slukan Altić 2007, str. 160)

Figure 7.
Coronelli's graphic of Skradin from
1647 (taken from Slukan Altić 2007,
p. 160)

ostalo nam je važno grafičko svjedočanstvo izgleda tadašnjeg turskog Skradina, koje je sačinio glasoviti venecijanski kartograf i franjevac Vincenzo Coronelli (sl. 7). Na grafici se jasno vidi pravac pružanja glavnih prometnica i raspored kuća u odnosu

After Antiquity, Skradin had a turbulent past which, due to its strategic location, lasted up to the present. Major intervals include the long years of Ottoman rule, the frequent Venetian-Ottoman wars and Venetian suzerainty over Skradin after the definitive

na njih.²⁴ Današnja glavna ulica u Skradinu (Ulica fra Luje Maruna i Ulica dr. Franje Tuđmana) nalazi se na istome mjestu, a kuće se grade uzdužno i okomito na njezin pravac pružanja. Obnova Skradina nakon teških razaranja u mletačko-turskim ratovima slijedi u potpunosti taj obrazac.²⁵ Glavna ulica zove se *strada larga* i, što je znakovitije, *cedella cariera* ili ulica kojom se spuštaju kola.²⁶ Venecija je u glavnoj ulici za njezine obnove godine 1793. postavila značajan javni posvetni natpis (jedini takve vrste u Skradinu), koji glasi:

Vetustati liburnicae gloriae / Joanne Bragadeno praetore / Antonio et Jacobo Pini / inspectoribus / recens hoc viae monumentum / collato civium aere / municipium Scardoniae / p(osuit) / a(nno) d(omini) MDCCXCIII.

Ploča s natpisom uzidana je u prizemlju objekta točno na sredini glavne skradinske ulice, na mjestu gdje danas počinje Ulica dr. Franje Tuđmana. Glavna skradinska ulica krajem mletačke vladavine, dakle, nije slučajno izgrađena na ovome mjestu. Ona je najvjerojatnije kontinuirano popravljena i nanovo građena od rimskog vremena, preko srednjeg vijeka do razdoblja pozne Venecije, otkad potječu današnje vizure Skradina. Zasad je referentna točka u prostoru pomoću koje možemo u budućnosti pristupiti dešifriranju izgleda antičkog naselja ispod današnjeg Skradina.²⁷ Zato je pronalazak miljokaza u Ulici fra Luje Maruna još jedan dokaz u prilog tezi da se rimska Skardona nalazi ispod današnjeg Skradina. Ne možemo, naravno, sa sigurnošću kazati jesu li graditelji ceste krajem 18. stoljeća možda vidjeli izvornu rimsku trasu, s obzirom da nismo u mogućnosti rekonstruirati na kojoj su dubini miljokazi pronađeni, ali se i sama prosječna širina kolne ceste kroz središte Skradina (*cedella cariera* iz mletačkih vremena) znakovito podudara sa širinom ceste pronađene na Maraguši. Dopušteno mi je pretpostaviti da je ova cesta dobrim dijelom predstavljala gradsku ulicu antičkog naselja ispod današnjeg Skradina.

Urbani raster Skardone nije nam poznat. Tijekom građevinskih radova na kanalizacijskom sustavu Skradina opće je iznenađenje izazvao izostanak bilo kakvih nalaza arhitekture na trasi iskopa.²⁸ Međutim, autor ovog članka prisjeća se kako je za vrijeme Domovinskog rata neeksplozirani minobacački projektil probio podnicu tik do skradinskoga župnog dvora.

24 Grafika Skradina nastala je godine 1647. u jeku Kandijskog rata između Venecije i Turske. Prikaz grafike preuzet je iz knjige Slukan Altić 2007, str. 160. U toj knjizi nalazi se i kratak pregled skradinske povijesti s referentnom literaturom.

25 O mletačkoj upravi u Skradinu vidi kod Soldo 1991.

26 Soldo 1991, str. 149.

27 Prvi koji je izravno povezo tada još sporadične antičke nalaze u Skradinskom polju s glavnom skradinskom ulicom kao "putokaz za razmišljanje da je stara Skardona skrivena ispod modernog Skradina", je Željko Miletić (Vidi: Miletić 1993b, str. 142).

28 Nikome nije bilo ni na kraj pameti da se radovi možda odvijaju na trasi rimske ceste ili gradske ulice.

expulsion of the Ottomans at the end of the seventeenth century.²³ It was during this era that an important graphic testimony on the appearance of Ottoman-ruled Skradin appeared, created by the renowned Venetian cartographer and Franciscan Vincenzo Coronelli (Fig. 7). The direction of the main thoroughfares and the arrangement of houses in relation thereto can clearly be seen on the graphic.²⁴ Today's main streets in Skradin (Fra Luje Maruna street and Dr. Franje Tuđmana street) are in the same place, while houses are constructed lengthwise and vertically along its primary axis. The reconstruction of Skradin after the heavy destruction in the Venetian-Ottoman wars entirely followed this formula.²⁵ The main street is called *strada larga* and, more significantly, *cedella cariera*, or the street on which carts descend.²⁶ Upon its reconstruction in 1793, Venice placed a major public dedicatory inscription on the main street which reads:

Vetustati liburnicae gloriae / Joanne Bragadeno praetore / Antonio et Jacobo Pini / inspectoribus / recens hoc viae monumentum / collato civium aere / municipium Scardoniae / p(osuit) / a(nno) d(omini) MDCCXCIII.

The slab with inscription was built into the wall of a ground level structure in the middle of Skradin's main street, at the place where Dr. Franje Tuđmana street begins. Skradin's main street at the end of Venetian rule was therefore not constructed at this place coincidentally. It has probably been reconstructed and repaired in continuity since Roman times, through the Middle Ages to the period of Venice's decline, when Skradin began assume its current appearance. For now it is a spatial reference point which may be used in the future to begin to decode the appearance of the ancient settlement beneath today's Skradin.²⁷ This is why the discovery of milestones in Fra Luje Maruna street is one more piece of evidence which backs the theory that Roman Scardona is beneath present-day Skradin. Naturally, no one can now say whether or not the builders of the road at the end of the eighteenth century could see the original Roman section, given that the depth at which the milestones were found cannot be reconstructed, although the actual average width of the road through the heart of Skradin (the *cedella cariera* from the Venetian era) significantly corresponds to the width of the road found at Maraguša. I am at liberty to assume that this road largely constituted a city street of the ancient settlement beneath today's Skradin.

23 Ottoman authority in Skradin lasted from 1522 to 1683.

24 The graphic of Skradin emerged in 1647 during the Cretan War between Venice and the Ottoman Empire. The image of the graphic was taken from the book by Slukan Altić 2007, p. 160. This book also contains a brief overview of Skradin's history with the relevant source literature.

25 On Venetian rule in Skradin, see Soldo 1991.

26 Soldo 1991, p. 149.

27 The first one to directly linked the then still sporadic Roman-era finds in Skradin field with the main Skradin street as "a signpost for consideration that old Scardona is concealed beneath modern Skradin" was Željko Miletić (See: Miletić 1993b, p. 142).

Slika 8.
Detalj topografske karte
M=1:25000 s pretpostavljenim
pravcem pružanja ceste

Figure 8.
Detail of topographic map,
M=1:25000 with conjectured road
route

Na dubini od gotovo dva metra oko mine vidjeli su se ostaci zidova.²⁹ Cesta je dalje logično vodila u pravcu nekropole na Maraguši, čineći s njom jedinstvenu cjelinu. Pravac pružanja ceste kroz Skradin i pravac prema nekropoli označen je na topografskoj karti (sl. 8). Kada je cesta sagrađena? Svakako u najranijoj fazi rimskog vladanja Skardonom, s obzirom na već ranije opisanu funkciju Skardone kao sudbenog središta za Liburne i Japode.³⁰ Na gradskoj nekropoli (lokaliteti Maraguša i Đardin), kroz koju cesta vodi, obavljao se isključivo ritus incineracije, a nađeni materijal datira se u ranocarsko razdoblje.³¹

29 Svijest da je ispod današnjeg Skradina antička Skardona, dokumentirana je u djelu Alberta Fortisa, napisanom u Veneciji 1774. godine, koji donosi i starije izvore (Fortis 1984, str. 82, 83).

30 Ne isključujem mogućnost, ako se potvrdi postojanje prapovijesnog naselja iznad današnjeg Skradina, da je cesta na trasi prapovijesnog puta koji bi zavijao u pravcu uvale Rokovača i blago se uspinjao na mjesto gdje je danas skradinski srednjovjekovni kaštel i na gradinsku zaravan iznad njega. Venecija je prilikom ojačavanja skradinskog kaštela izdubila uzvisinu i tako napravila umjetni obrambeni koridor u stijeni identično kao i u Kninu, gdje je brdo Spas takvim obrambeno-građevinskim radovima odijeljeno na sjeverni dio prapovijesne gradine i južni, vrljetnji dio, koji je od srednjeg vijeka bio u obrambenoj funkciji.

31 Pedišić 2001a, str. 32-41. Na Marguši su kao poklopnice grobova služile tegule sa žigom *Neronis Claudii Pansiana* (Pedišić, Podrug 2008, str. 118, 119).

The urban layout of Scardona remains unknown. During construction works on the sewage system in Skradin, general astonishment was aroused by the absence of any architectural finds.²⁸ However, this writer recalls when, during Croatia's Homeland War in the early 1990s, an undetonated mortar shell pierced the flooring right next to Skradin's parish rectory. The remains of walls could be seen at a depth of almost two meters around the shell.²⁹ The road logically continued in the direction of the necropolis at Maraguša, forming a unified whole with it. The direction of the road's extension through Skradin and the direction toward the necropolis have been indicated on the topographic map (Fig. 8). When was the road constructed? Certainly in the earliest phase of Roman rule over Scardona, given Scardona's already described function as a judicial seat for the Liburnians and lapydes.³⁰ Only cremation rites were conducted at the city necropolis (Maraguša and Đardin sites), while the materials found have been dated to the early imperial period.³¹ It is interesting that the Scardona necropolis of Late Antiquity and Early Christianity with inhumed bodies is at the entirely opposite side of the town in Rokovača Cove, where architecture interpreted as a *horreum* with Late Antique adaptations was discovered.³² During a field reconnaissance conducted in 1980, a section of the aqueduct was discovered, which otherwise covered a distance of 6 kilometres from the Krka Falls toward Scardona,³³ which it entered precisely on the eastern side. The aqueduct section is cut into solid rock, and at some places it is up to 15 meters above the present-day macadam road from Skradin to the Krka Falls.

28 It never occurred to anybody that the works may have proceeded on a section of a Roman road or city street.

29 Awareness that Roman-era Scardona lay below modern Skradin was documented in the work of Alberto Fortis, written in Venice in 1774, which also cites older sources (Fortis 1984, pp. 82, 83).

30 I do not exclude the possibility - if the existence of a prehistoric settlement above today's Skradin is confirmed - that the road lies on a section of a prehistoric trail which would have turned in the direction of Rokovača Cove and gently ascended to the current site of Skradin's medieval castle and the hillfort plateau above it. When reinforcing the Skradin castle, Venice hollowed out the plateau and thus created an artificial corridor in the bedrock, identically as in Knin, where Spas Hill was divided by such defensive-construction works into a northern part with the prehistoric hillfort and the southern, sheer section which served a defensive function from the Middle Ages onward.

31 Pedišić 2001a, pp. 32-41. Tegulae bearing the stamp *Neronis Claudii Pansiana* served as lid pieces for graves (Pedišić, Podrug 2008, pp. 118, 119).

32 Pedišić 2001a, pp. 29-30. Two stone sarcophagi were found inside the structure, and the author assumes the possibility of adaptation of a part of the storage space into an Early Christian cemeterial basilica. On the details of discovery of the sarcophagi, see also Pedišić 1998, pp. 131-138.

33 Pedišić 2001a, pp. 26, 30, 31. This writer was shown Roman stone aqueduct pipes in the garden of a house in the eastern part of Skradin, slightly below the main street.

Zanimljivo je da se kasnoantička i ranokršćanska nekropola Skardone s inhumiranim pokojnicima nalazi na sasvim suprotnoj strani grada, u uvali Rokovača, gdje je otkrivena i arhitektura interpretirana kao *horreum* s kasnoantičkim adaptacijama.³² Prilikom rekognosciranja terena godine 1980. utvrđena je trasa vodovoda koji je u dužini od šest kilometara vodio od Slapova Krke prema Skardoni,³³ u koju je ulazio upravo s istočne strane. Trasa akvedukta usječena je u stijenu i na nekim mjestima se nalazi i do 15 metara iznad današnjeg makadamskog puta koji od Skradina vodi na Slapove Krke.

Pogledajmo sada koji su se pravci križali kod nekropole na Maraguši.³⁴ Glavni pravac išao je od Skardone u pravcu Aserije i njegova trasa već je opisana u literaturi.³⁵ Možda se od raskršća na Maraguši odvajala cesta prema Prokljanskom jezeru.³⁶ Početak te trase posve je negiran suvremenim komunikacijama, a segment od naselja Bičine do Prokljanskog jezera danas nije moguće proći zbog minskih polja. Rekognosciranje iz godine 1978. nije dalo nikakvih rezultata.³⁷ Skardona je kao opskrnbna luka morala imati još od samog početka rimske vladavine najbližu vezu s legijskim logorom u Burnu.³⁸ Pretpostavljamo da je ta veza ostvarena preko raskršća u Maraguši. Zbog minskih polja, rješenje trase Skardona-Burn morat će se izvesti s burnske strane, što izlazi izvan okvira ovog rada.

Pitanje prijelaza rimske ceste preko Krke kod Skradina

Gdje se točno nalazio prijelaz preko rijeke Krke na cestovnom pravcu Jader-Skardona-Salona iz *Tabula Peutingeriana*?³⁹ U svom radu iz godine 1993. Željko Miletić iznosi posve logičnu ideju da je cesta nakon prelaska rijeke Krke u pravcu jugoistoka išla blagim usponom u dužini oko jednog kilometra kroz Milkovića Dragu iz koje izbija na lozovačku visoravan i dalje na jugoistok

The routes which intersected at the Maraguša necropolis will now be examined.³⁴ The main route led from Scardona toward Asseria, and this section has already been described in the literature³⁵. It may have branched toward Prokljansko Lake from the intersection at Maraguša.³⁶ The beginning of this section has been entirely obviated by contemporary communications, while the segment of the settlement of Bičina to Prokljansko Lake cannot be traversed today due to a minefield. Reconnaissance conducted in 1978 yielded no results.³⁷ Scardona as a supply port had to have a link with the legionary encampment in Burnum already at the very onset of Roman rule.³⁸ Let us assume that this link was effected via the crossroads at Maraguša. Due to the minefield, the Scardona-Burnum section will have to be resolved from the Burnum side, which goes beyond the framework of this work.

Question of the Roman road's crossing over the Krka River near Skradin

Where exactly is the crossing over the Krka River on the lader-Scardona-Salona route from the *Tabula Peutingeriana*?³⁹ In his work published in 1993, Željko Miletić posited the entirely logical idea that the road, after crossing the Krka, continued in a south-easterly direction along a gentle incline for roughly 1 kilometre through Milkovića Draga to the Lozovac plateau toward present-day Tomilja and the connection to the road from the direction of Promina.⁴⁰ Research has not generated results in the sense of finding any clear traces of a Roman road (wheel ruts, kerbs). Major infrastructure works were carried out recently in the immediate vicinity of the assumed section of the Roman road through Milkovića Draga. This author has left the impression that this was the sole possible route in the south-easterly direction after the crossing of the Krka River at Scardona. However, several hundred meters farther south there is another route which in the first Austrian cadastral survey of Lozavac at the onset of the nineteenth century was called *Via vecchia Sebenico-Scardona*.⁴¹ This road is actually the medieval

-
- 32 Pedišić 2001a, str. 29, 30. U okviru objekta pronađena su dva kamena sarkofaga, a autor pretpostavlja mogućnost adaptacije dijela skladišnog prostora u ranokršćansku cemeterialnu baziliku. O detaljima nalaza sarkofaga vidi i Pedišić 1998, str. 131-138.
- 33 Pedišić 2001a, str. 26, 30, 31. Autoru ovog teksta pokazane su kamene rimske vodovodne cijevi u vrtu kuće u istočnom dijelu Skradina malo ispod glavne ulice.
- 34 Vidi o tome i kod Miletić 2004, str. 16, 17. Autor nudi logičnu mogućnost da je osim ceste Aserija-Skardona na raskršću jedan pravac na tom mjestu išao iz Skardone prema Burnu, revidirajući svoje ranije mišljenje (Miletić 1993a, str. 70), kada je izravan spoj između Skardone i Burna tražio preko Bratiškovaca.
- 35 O tome opširno kod Miletić 1993b, str. 137-143.
- 36 O nategnutim pokušajima lociranja Ravenatovog Impletusa (Anon. Ravenn. *Cosmographia* V, 13 i IV, 16) na lokaciju Peluće u Prokljanskom jezeru vidi kod Miletić 1993a, str. 73, 74.
- 37 Pedišić 1978, str. 65.
- 38 Zaninović 1998, str. 127 i novije Cambi et al. 2007, str. 7; Glavičić 2007, str. 255; Miletić 2007, str. 182.
- 39 Cestovni pravac označen je u Tabula Peutingeriana u sljedećem nizu: *ladera XX - Sardona XI - XX Ad Pretorum XX - Lorano XV - Tragurio V - Siclis IX - Salona*.

- 34 On this see also Miletić 2004, pp. 16, 17. The author proposes the logical possibility that besides the Asseria-Scardona road, a route at this site at the crossroads led from Scardona to Burnum, thus revising his earlier opinion (Miletić 1993a, p. 70) when he sought a direct link between Scardona and Burnum through Bratiškovci.
- 35 For a detailed view, see Miletić 1993 b, pp. 137-143.
- 36 On the strained attempts to locate the Impletus of Anonymous of Ravenna (Anon. Ravenn., *Cosmographia* V, 13 and IV, 16) at the Peluće site in Prokljansko Lake, see Miletić 1993a, pp. 73, 74.
- 37 Pedišić 1978, p. 65.
- 38 Zaninović 1998, p. 127 and, more recently Cambi et.al. 2007, p. 7; Glavičić 2007, p. 255; Miletić 2007, p. 182.
- 39 The road route is indicated in the *Tabula Peutingeriana* in the following series: *ladera XX - Sardona XI - XX Ad Pretorum XX - Lorano XV - Tragurio V - Siclis IX - Salona*.
- 40 Miletić 1993b, p. 142.
- 41 A map of the Lozovac cadastral municipality with the first re-survey from 1825 is part of the Map Archives for Istria and Dalmatia held in the State Archives in Split.

prema današnjoj Tromilji i spoju s cestom iz pravca Promine.⁴⁰ Istraživanje nije dalo rezultata u smislu pronalazanja bilo kakvih jasnih tragova rimske ceste (kolotragova, rubnjaka). U neposrednoj blizini pretpostavljene trase rimske ceste kroz Milkovića Dragu u posljednje vrijeme su obavljani veći infrastrukturni zahvati. Autor je ostavio dojam kako je to jedini mogući pravac u smjeru jugoistoka nakon prijelaza preko Krke kod Skardone. Međutim, nekoliko stotina metara južnije postoji još jedan smjer, koji je u prvoj austrijskoj katastarskoj izmjeri Lozovca s početka 19. stoljeća nazvan *Via vecchia Sebenico-Scardona*.⁴¹ Ta je cesta zapravo srednjovjekovni put između Šibenika i Skradina zabilježen i na mletačkoj karti glavnih putnih pravaca u Dalmaciji iz 1757. godine (sl. 9).⁴² Putni pravci na toj karti, s obzirom na nepostojanje ozbiljne cestogradnje do francuske uprave, pravi su odraz srednjovjekovnog stanja. Cesta ide od Šibenika otprilike trasom današnje suvremene ceste Šibenik-Drniš, prolazi u neposrednoj blizini istočne obale Prokljanskog jezera i završava točno preko puta današnjeg Skradina, na prijelazu preko Krke u uvali kod rta Pečine. Treća mogućnost je suvremena cesta koja je u konačnici rezultirala mostom, a napravljena je za vrijeme austrijske uprave. Ta *Strada postale* ne uklapa se ni u jednu od ovdje razmotrenih varijanti pa bi to bio treći povijesni prijelaz preko Krke na prilično malom prostoru. Trasa srednjovjekovne ceste Šibenik-Skradin ostavlja još jednu mogućnost: vrlo je privlačno rješenje za vezu ceste preko Skardone (*Tabula Peutingeriana*) na putni pravac između Jadera i Salone opisan u Antoninovom itineraru.⁴³ Trasa srednjovjekovne ceste Šibenik-Skradin još se jasno vidi u prostoru.

Prostor rimske Skardone svakako je potrebno tražiti ispod današnjeg naselja Skradin, a bio je organiziran oko osi glavne skradinske ulice (danas Ulice fra Luje Maruna i Ulice dr. Franje Tuđmana). Ta ulica nastavlja se na cestu za Aseriju koja prolazi nekropolom na Maraguši. Novim istraživanjima ispod središta naselja bit će moguće potvrditi poziciju osnovnih urbanih sadržaja i glavnih javnih i kulturnih zgrada, od kojih nam je ostalo epigrafsko svjedočanstvo zgrade Pretorija, a postoje i brojni kameni spomenici koji ukazuju na postojanje Jupiterova hrama i hramova nekih orijentalnih božanstava. Nalaz natpisa s posvetom Trivijama na lokalitetu Maraguša ispred Skradina dokaz je o

-
- 40 Miletić 1993b, str. 142.
- 41 Karta katastarske općine Lozovac s prvim premjerom iz godine 1825. dio je Arhiva mapa za Istru i Dalmaciju koji se čuva u Državnom arhivu u Splitu.
- 42 Reprodukciju karte vidi kod Slukan Altić 2007, str. 86, 87. Trase cesta na karti povučene su ravnom linijom, označene su ključne točke (križanja) i udaljenost. Neobična je važnost povijesne kartografije i za antičku povijest jer su rijetka kartografska svjedočanstva srednjovjekovnog stanja i topografije umnogome odraz prethodnih razdoblja.
- 43 *Traiectus sinus Liburnici lader usque stadia CCCCL, Blandona mpm XX, Arausa mpm XX, Praetorio mpm XXX, Tragurio mpm XVI, Salonas mpm XII. (Itin. Ant, 272). Prijedlog rješenja ovog problema vidjeti kod Čače 1990, str. 205, bilj. 34.*

Rimske ceste oko Skardone u svjetlu novih nalaza
Roman roads around Scardona in the light of new finds

Slika 9.
Detalj mletačke karte glavnih cesta u Dalmaciji iz 1757. (preuzeto iz Slukan Altić 2007, str. 86, 87).

Figure 9.
Detail from Venetian map of main roads in Dalmatia from 1757 (taken from Slukan Altić 2007, pp. 86, 87).

thoroughfare between Šibenik and Skradin, also noted on the Venetian map of the main overland routes in Dalmatia in 1757 (Fig. 9).⁴² The overland routes on this map, given the non-existence of serious road construction until French administration, serve as a genuine reflection of the medieval situation. The road runs from Šibenik roughly along the section of today's Šibenik-Drniš road, passes in the immediate vicinity of the eastern shore of Prokljansko Lake and ends exactly across the way from today's Skradin at the crossing over the Krka in the cove at Cape Pečine. The third possibility is the contemporary road which has ultimately resulted in a bridge, constructed during the period of Austrian administration. This *Strada postale* does not correspond to any of the variants considered herein, so this would be the third historical crossing over the Krka River in a rather limited area. The route of the medieval Šibenik-Skradin road offers yet another option: a very attractive solution for the road link through Scardona (*Tabula Peutingeriana*) on the overland route between lader and Salona

-
- 42 For a reproduction of the map, see Slukan Altić 2007, pp. 86, 87. The road routes on the map are indicated by a straight line, and key points (intersections) and distances are marked. Historical cartography is unusually important even for the history of Antiquity, for the rare cartographic evidence of the medieval situation and topography in many ways reflected the preceding periods.

postojanju križanja nekoliko cestovnih pravaca. Točno mjesto riječnog prijelaza preko Krke rimske ceste koja od Skardone vodi u smjeru istoka prema Rideru, nije moguće sa sigurnošću utvrditi pa taj problem treba povezati s ispitivanjem trase rimskih cesta oko današnjeg Šibenika. U obzir dolazi i prijelaz kraj rta Pećine.

described in the Antonine Itinerary.⁴³ The route of the medieval Šibenik-Skradin road is still clearly visible in the area.

The area of Roman Scardona should certainly be sought beneath the modern-day settlement of Skradin, and it was organized along the axis of the main street in Skradin (today Fra Luje Maruna street and Dr. Franje Tuđmana street). This street continues on the road to Asseria which passes by the necropolis at Maraguša. New research below the centre of the settlement will make it possible to confirm the location of the basic urban structures and principal public and cult buildings, of which epigraphic testimony remains, such as the Praetorium building, as well as numerous stone monuments which indicate the existence of a temple to Jupiter and temples to certain Oriental deities. The discovery of an inscription containing a dedication to the Trivia at the Maraguša site just before Skradin serves as evidence of the existence of several road routes. The precise location of the crossing over the Krka River, the Roman one which leads from Scardona eastward to Rider cannot be ascertained with any certainty, so this problem should be tied to test explorations of Roman road routes around today's Šibenik. The crossing next to Cape Pećine also comes into consideration.

43 *Traiectus sinus Liburnici lader usque stadia CCCCL, Blandona mpm XX, Arausa mpm XX, Praetorio mpm XXX, Tragurio mpm XVI, Salonas mpm XII. (Itin. Ant, 272).* See the solution to this problem in Čače 1990, p. 205, note 34.

Kratice / Abbreviations

CIL - Corpus inscriptionum Latinarum

Izvori / Sources

Anon. Ravenn. *Cosmographia* - Ravennatis Anonymi, *Cosmographia et Guidonis Geographica*, Berolini 1860.

Itin. Ant. - *Itinerarium* Antonini Avgusti et Hierosolymitanvm, Berolini 1848.

Plin. *N. H.* - C. Plinius Secundus, *Naturalis historiae*, Libri XXXVII, Lipsiae 1906.

Ptol. *Geogr.* - Claudii Ptolemaei *Geographia*, Lipsiae 1843.

Strab. *Geogr.* - Strabonis *Geographica*, Berolini 1852.

Tab. Peut. - *Tabula Peutingeriana*, Codex Vindobonensis 324.

(<http://www.euratlas.net/cartogra/peutinger/index.html>)

Ulp. *Dig.* - *Digesta Iustiniani Augusti*, Berolini 1870.

Rimske ceste oko Skardone u svjetlu novih nalaza Roman roads around Scardona in the light of new finds

Literatura / Bibliography

Abramić 1928
M. Abramić, *O novim miljokazima i rimskim cestama Dalmacije*, Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku 49 (1926-1927), Split 1928, 139-155.

Alföldy 1969
G. Alföldy, *Die Personennamen in der römischen Provinz Dalmatia*, Heidelberg 1969.

Brajković 2009
T. Brajković, *Scardonae Lapides, Reljefni i epigrafski spomenici Skardone*, Katalog izložbe, Šibenik 2009.

Cagnat 1914
R. Cagnat, *Cours d'épigraphie Latine*, Paris 1914.

Cambi et al. 2007
N. Cambi, M. Glavičić, D. Maršić, Ž. Miletić, J. Zaninović, *Rimska vojska u Burnumu, Drniš-Šibenik-Zadar* 2007.

Čače 1989
S. Čače, *Pogranične zajednice i jugoistočna granica Liburnije u kasno predrimsko i rimsko doba*, Diadora 11, Zadar 1989, 59-91.

Čače 1990
S. Čače, *Blandona i susjedna središta. Prilog antičkoj topografiji biogradskog područja*, Biogradski zbornik 1, Zadar 1990, 197-212.

Demicheli 2009
D. Demicheli, *Tri neobjavljena rimska miljokaza iz Dalmacije*, Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva 41/3, Zagreb 2009, 60-69.

Fortis 1984
A. Fortis, *Put po Dalmaciji*, Zagreb 1984.

Glavičić 2007
M. Glavičić, *O municipalitetu antičke Skardone*, in: *Simpozij "Rijeka Krka i Nacionalni park "Krka". Prirodna i kulturna baština, zaštita i održivi razvitak*, Zbornik radova, D. Marguš (ed.), Šibenik 2007, 251-257.

Jadrić, Miletić 2008
I. Jadrić, Ž. Miletić, *Liburnski carski kult*, Archaeologia Adriatica 2/I, Zadar 2008, 75-90.

Keppie 2001
L. Keppie, *Understanding Roman Inscriptions*, London 2001.

Krnčević, Brajković, Podrug 2008
Ž. Krnčević, T. Brajković, E. Podrug, *Arheološki tragovi kultura i religija na šibenskom području*, Katalog izložbe, Šibenik 2008.

Kurilić 2003
Kurilić, *Ulomak kasnoantičkog miljokaza iz Aserije*, Asseria 1, Zadar 2003, 185-193.

Laurence 2002
R. Laurence, *The Roads of Roman Italy*, London-New York 2002.

Matijašić 2002
R. Matijašić, *Uvod u latinsku epigrafiju*, Pula 2002.

Medini 1980
J. Medini, *Provincia Liburnia*, Diadora 9, Zadar 1980, 363- 443.

Miletić 1993a
Ž. Miletić, *Rimska cestovna mreža između Arauzone i Tragurija*, Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru 31(18), Zadar 1993, 63-88.

Miletić 1993b
Ž. Miletić, *Rimske ceste između Jadera, Burnuma i Salone*, Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru, 32(19), Zadar 1993, 117-150.

Miletić 2004

Ž. Miletić, *O rimskim cestama na aserijatskom području*, Asseria 2, Zadar 2004, 7-21.

Miletić 2006

Ž. Miletić, *Roman Roads along the Eastern Adriatic: State of Research*, in: *Les routes de l'Adriatique antique: géographie et économie. Putovi antičkog Jadrana: geografija i gospodarstvo*, S. Čače, A. Kurilić, F. Tassaux (eds.), Bordeaux-Zadar 2006, 125-136.

Miletić 2007

Ž. Miletić, *Prostorna organizacija i urbanizam rimskog Burnuma*, in: *Simpozij "Rijeka Krka i Nacionalni park "Krka". Prirodna i kulturna baština, zaštita i održivi razvitak"*, Zbornik radova, D. Marguš (ed.), Šibenik 2007, 181-200.

Pedišić 1978

I. Pedišić, *Novija rekognosciranja okolice Skradina i osvrt na problem ubikacije Scardone*, in: *Novija i neobjavljena istraživanja u Dalmaciji, znanstveni skup, Vodice 10-13. V. 1976.*, Ž. Rapanić (ed.), (Izdanja Hrvatskog arheološkog društva 3), Split 1978, 63-68.

Pedišić 1998

I. Pedišić, *Antički sarkofazi u Skradinu i bližoj okolici*, in: *Područje šibenske županije od pretpovijesti do srednjega vijeka, znanstveni skup, Šibenik 18.-20. listopada 1995.*, B. Čečuk (ed.), (Izdanja Hrvatskog arheološkog društva 19), Zagreb 1998, 131-142.

Pedišić 1999

I. Pedišić, *Istraživanje rimske ceste na položaju Maraguša kod Skradina*, Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva 31/3, Zagreb 1999, 96-97.

Pedišić 2001a

I. Pedišić, *Rimska Skardona*, Skradin 2001.

Pedišić 2001b

I. Pedišić, *Nastavak arheoloških istraživanja na položaju Maraguša kod Skradina*, Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva 33/1, Zagreb 2001, 35-39.

Pedišić, Podrug 2008

I. Pedišić, E. Podrug, *Antički opekarski pečati iz fundusa Muzeja grada Šibenika*, Opuscula archaeologica 31, Zagreb 2008, 81-141.

Slukan Altić 2007

M. Slukan Altić, *Povijesna geografija rijeke Krke. Kartografska svjedočanstva*, Šibenik 2007.

Soldo 1991

J. Soldo, *Skradin pod Venecijom*, Radovi Zavoda HAZU 33, Zadar 1991, 131-182.

Suić 1981

M. Suić, *Zadar u starom vijeku*, Zadar 1981.

Wilkes 1969

J. Wilkes, *Dalmatia*, London 1969.

Zaninović 1998

M. Zaninović, *Scardona i Rider - flavijevske fundacije*, in: *Područje šibenske županije od pretpovijesti do srednjega vijeka, znanstveni skup, Šibenik 18.-20. listopada 1995.*, B. Čečuk (ed.), (Izdanja Hrvatskog arheološkog društva 19), Zagreb 1998, 123-129.